

Na terenskem obhodu z domačini v Podgori (foto: Sonja Smole Možina, 11. 8. 2019).

Fantovski čevelj iz Bosljive Loke iz časa okoli druge svetovne vojne (foto: Ika Fazarinc, 15. 8. 2019).

ETNOLOŠKA DEDIŠČINA V PROSTORU DOLINE ZGORNJE KOLPE IN ČABRANKE

Mednarodna raziskovalna poletna delavnica, 10.–17. avgust 2019

Že trinajsto leto zapored slovenski in hrvaški udeleženci družno raziskujemo kulturni prostor obmejnega območja ob Čabranki in Kolpi; najbrž nam zanimivih tem še nekaj časa ne bo zmanjkalo. V sklopu projektov delovne skupine za ljubitelje etnologije pri Slovenskem etnološkem društvu in Etnološke zbirke Palčava šiša smo ob sodelovanju Pokrajinskega muzeja Kočevje, Pomorskega i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka in pomoči vaše skupnosti Padovo, Slovenskega kulturnega društva Gorski kotar ter številnih domačinov tudi letos poletni tabor izvedli v Plešcih na Hrvaškem. Tokrat smo raziskovali območje na obeh bregovih Kolpe v okolici vasi Turke in zaselke nad vasjo in okoli nje, vasi, ki jih na obeh straneh državne meje družijo skupni govori z značilnim glasom *ü* (domačini govorijo npr. *Türke, vüra* = ura in podobno). Na slovenski strani so to Mirtoviči, Bosljiva Loka in Grintovec ob Kolpi, na hrvaški pa zaselki nad njo: Sedalce, Kalič, Požar, Podgora in višje nad Kolpo Zakrajc. Iz vseh teh krajev, tako na eni kot drugi strani meje, se je večina prebivalcev razselila, tako da je marsikatera hiša zapuščena. Še posebej to velja za zaselke nad dolino, kjer so ostanke hiš in stoletja vzdrževane kulturne krajine že prekrili grmovje in robidovje. Te kraje je raziskoval žal umrli ljubiteljski etnolog Bojan Pajnič in o njih zapustil veliko zapisov; te si

želimo obdelati v naslednjih letih. Med drugimi tudi nekaj sto strani dolg dramski zapis v narečnem govoru njegove domačije v Zakrajcu Turkovskem.

Posneli smo kar nekaj primerov stare stanovanjske arhitekture. Marsikatera hiša je, ker je spremenjena v počitniško hišo, vzdrževana, ker pa v njej ni bilo nikogar, si nismo mogli ogledati njene notranjosti. Druge so nam domačini ljubeznivo odprli in razkazali. Najbolj zanimive so hiše, ki so tik pred tem, da se podrejo; omogočajo namreč ogled konstrukcije s sledmi celotnega razvoja in celo z ostanki notranje opreme iz različnih obdobj. Ena takih hiš v Podgori je z nizko umeščenimi okenci v lesenem zunanem ostenju potrdila hipotezo o svojem izvoru in nizkem ognjišču – Hrvati temu strokovno rečejo o »nizkem kulturnem horizontu« uskoških priseljencev iz 16. in 17. stoletja. Presenečeni smo bili nad podobnostjo preostale stare stanovanjske arhitekture z arhitekturo v več kot 25 km oddaljenih Brod Moravicah (obiskali smo jih leta 2017), nekdanjem pomembnem srednjeveškem trgu, preko katerega so žito, vino in pozneje še koroza in potovali iz hrvaškega in slovenskega Pokolpja. Vse to govori o naseljevanju teh krajev in njegovih prebivalcih, katerih stanovanjske hiše so se bistveno razlikovale od tistih v osilniškem delu doline in višje okoli Čabra. V Mirtovičih smo bili gostje para, povratnikov iz Nemčije, ki z ljubeznijo

* Marko Smole, mag. elektrotehniških znanosti, vodja DS za ljubitelje pri Slovenskem etnološkem društvu in lokalni turistični vodnik v Loški dolini, Stanežiče 34b, 1210 Ljubljana Šentvid; smole.marko@gmail.com.

Skupina Povasenk iz Loškega Potoka na zaključnem večeru na Palčavem skednju (foto: Ika Fazarinc, 17. 8. 2019).

vzdržujeta domačijo z začetka 19. stoletja in kljub novi hiši v sosesčini v njej živita na tradicionalno ekološki način – od zemlje in živali.

V Ribjeku smo obiskali še eno zanimivo hišo, ambiciozno zgrajeno na odcepu stare tovorniške poti, ki je po gradnji ceste po dolini že pred koncem gradnje izgubila gospodarski pomen. Čeprav je bila v celoti pozidana in celo pokrita, je vse od leta 1836 ostala z neometanimi, v celoti obokanimi kletnimi prostori. Zidana konstrukcija kaže mojstrsko znanje in primorski ali dinarski izvor takratnih stavbarjev. Dan smo preživeli nad izviro Kolpe in tam z Dragom Tomcem končno posneli nekaj narečnih zgodb iz v prejšnjih letih že obdelanega prostora. Vile, rojenice, *šratli*, duše umrlih ljudi in živali pod Dimovcem ... S študentom arheologije smo locirali pot do potencialnega arheološkega najdišča nad sotočjem treh potokov, kjer sta se ohranili zanimivi pripovedki o veliki črni kači, ki je žrla ljudi, in *küpih*, pod katerimi naj bi bile pokopane njihove kosti ... Delavnico so spremljale različne prireditve, od uvodnega motivacijskega predavanja o prazgodovini prostora do prihoda Slovanov, ki sem ga pripravil avtor prispevka, do delavnice izdelave cvetja iz papirja z mentoricami iz Bosljiwe Loke, ki bodo na našo iniciativo kot nosilke te dejavnosti vpisane v Register nesnovne kulturne dediščine RS, koncerta narečnega kantavtorja Josipa Grgurića iz Čabra (tudi njegov govor je z našo pomočjo v registru nesnovne dediščine RH), predstavitev knjige Emila Crnkovića iz Brod Moravic o skrivnostih reke Kolpe, pekovske delavnice z

družino Kastelic, projekcije etnografskega filma Rasima Karalića iz Delnic o tradicionalno ekološko navdahnjeni družini Lautar s Kozjega vrha, predavanja Dejana Trohe iz Prezida o cerkveni arhitekturni dediščini čabarskega kraja iz 18. in 19. stoletja pa do nastopa gledališča Kamišibaj s Simono Kavčič iz Logatca. Na zaključnem večeru so se v lokalnem govoru predstavile iskrivi upokojenki Majda Katerna in Cvetka Uočička iz sosednje Osilnice ter skupina ljudskih pevk in pevcev Povasenke iz Loškega Potoka. S svojimi predstavitvami, povezanimi z vsebino delavnice, so se odlično odrezali tudi trije študentje, ki so nas spremljali – bodoča etnologinja in kulturna antropologinja Julija Zupan iz Krškega je predstavila osnove njihovega raziskovanja, bodoči arheolog Timotej Pavlin iz Brežic pa sti ljubiteljskega raziskovanja arheoloških najdišč, bodoča mikrobiologinja Ika Fazarinc iz Ljubljane pa raziskave o povezanosti nekdanjih epidemij kuge z modernim virusom aidsa. Tudi v prihodnje si lahko le želimo udeležbe tako aktivnih študentov, saj je vsak od njih svoj delež prispeval tudi na terenu.

Zaključek delavnice je vsako leto povezan s sobotnim dogajanjem – pohodom iz Zamosta in Plešč na Sveto goro ter prireditvijo na Pleškem trgu, ki jo popestrijo domača kulinarika družine Tamažavih in harmonikarji iz slovenskega in hrvaškega dela doline – iz Zamosta, Plešč, Podvrha in Črnega Potoka. Hvala vsem, zbranega materiala je dovolj za naslednjih sto in več strani knjige o stavbni dediščini in življenju prebivalcev doline. Le še napisati jo je treba ...